

BLIK FOR RESSOURCER

– inspiration til lærere i o.-6. klasse

*“Ressourcesyn:
fokus på styrker
frem for mangler,,*

LÆSEVEJLEDNING

Hæftet indgår i hæfteserien
BLIK FOR RESSOURCER

BLIK FOR RESSOURCER
– inspiration til lærere i 0.-6. klasse

BLIK FOR RESSOURCER
– inspiration til lærere i 7.-10. klasse

BLIK FOR RESSOURCER
– inspiration til undervisere på EUD

BLIK FOR RESSOURCER
– inspiration til UU-vejledere

BLIK FOR RESSOURCER
– teori og metode

[A-Å]

Henviser til, at du kan læse mere i det leksikale afsnit i **BLIK FOR RESSOURCER** – Teori og metode.

KOLOFON

UDGIVER

Fastholdelseskaravanen¹,
Tosprogs-Taskforcen²
Uddannelsesstyrelsens
vejledningskontor
2011

FORFATTERE

UU København:
Anne Stoustrup Therkildsen
Karina Meinecke
Anita Kedia

REDIGERET AF

Karina Meinecke
Pernille Banke Kristensen

CEFU og ALS Research har ydet
redaktionel sparring på hæftet.

Journalistisk redigering
og bearbejdning:
Journalist Monica C. Madsen

DESIGN OG LAYOUT

Umloud Untd

ISBN-NUMMER

978-87-92701-31-2
978-87-92701-32-9 (elektronisk)

Hæftet kan downloades på:
[www.tosprogstaskforce.dk/
blikforressourcer.aspx](http://www.tosprogstaskforce.dk/blikforressourcer.aspx)

-
1. Fastholdelseskaravanen er et samarbejde mellem Undervisningsministeriet og Integrationsministeriet samt en selvstændig del af Brug for alle unge. Projektet er støttet af den Europæiske Socialfond.
  2. Tosprogs-Taskforcen hører under Uddannelsesstyrelsen og er et samarbejde mellem Undervisningsministeriet og Integrationsministeriet.

INDHOLD

5 **INDLEDNING: BLIK FOR RESSOURCER**
i 0.-6. klasse

KAP. 1

8 **TEMA: TEGN PÅ SPROG**
Flere sprog er en ressource

KAP. 2

11 **CASE: BLÅGÅRD SKOLE**
Brug sproget som legeplads
14 **KOM GODT I GANG**

16 **TEMA: ICDP**
Gode relationer skaber bedre læring

KAP. 3

19 **CASE: CHARLOTTESKOLEN**
Sæt fokus på relationen
22 **KOM GODT I GANG**

24 **TEMA: INNOVATIVE METODER**
Bring elevernes ressourcer i spil

KAP. 4

27 **CASE: NØRREMARKSSKOLEN**
Eleverne skaber legelandskab
30 **KOM GODT I GANG**

32 **TEMA: LÆRINGSSTILE**
Gør læring tilgængelig for alle elever

KAP. 5

35 **CASE: VESTERKÆRETS SKOLE**
Gør læring mulig for alle elever
38 **KOM GODT I GANG**

40 **TEMA: KOOPERATIV LÆRING**
Struktur som løftestang

KAP. 6

43 **CASE: BORGERSKOLEN**
En tidlig indsats
46 **KOM GODT I GANG**

48 **TAK TIL**

BLIK FOR RESSOURCER

– inspiration til undervisere på EUD

BLIK FOR RESSOURCER

– teori- og metodehæfte

BLIK FOR RESSOURCER

– inspiration til UU-vejledere

BLIK FOR RESSOURCER

– inspiration til lærere i 7.-10. klasse

BLIK FOR RESSOURCER

– inspiration til lærere i 0.-6. klasse

“ Ressource
fokus på
frem for

“ Resourcesyn:
fokus på styrker
frem for mangler ,,

BLIK FOR RESSOURCER

i o.- 6. klasse

Hvordan skaber vi de bedste læringsbetingelser for alle elever og særligt tosprogede elever i o.-6. klasse, så de får et godt fagligt og socialt udbytte af grundskolen og dermed et optimalt grundlag for at gennemføre grundskolen og en ungdomsuddannelse senere i livet. Det kommer dette hæfte med en række konkrete bud på.

Alle de metoder og strategier, du bliver introduceret til på de følgende sider, tager afsæt i et anerkendende, ressourceorienteret syn på eleverne. De tilbyder forskellige værktøjer, som gør dig og dine elever mere bevidste om elevernes individuelle ressourcer, deres mål og om, hvordan målene kan realiseres. Værktøjerne gør dig også i stand til at udnytte synergien mellem de mange forskellige ressourcer, der er til stede, når elevgruppen er mangfoldigt sammensat på tværs af etniske baggrunde og køn. Alle værktøjerne har vist sig at have positiv effekt på elevernes faglige og sociale udvikling og på relationen mellem lærer og elev.

Hæftet er en del af en serie på i alt fem hæfter: Et fælles teori- og metodehæfte og fire inspirationshæfter til henholdsvis lærere i o.-6. klasse, lærere i 7.-10. klasse, lærere på erhvervsuddannelser og UU-vejledere.

De fire inspirationshæfter viser eksempler på, hvordan metoderne synliggør og aktiverer alle elevers ressourcer. Teori- og metodehæftet giver et større indblik i metodernes teoretiske fundament og implementeringen af dem. Tanken er ikke, at du som lærer nødvendigvis skal tage alle metoderne til dig, men at du vurderer, hvilke tilgange der kan være gavnlige i forhold til dine egne elever og praksis – gerne i samarbejde med lærerteamet og skolens ressourcepersoner. Mange af casene og de gode råd vil ofte kunne bruges i forhold til andre målgrupper end det hæfte, hvor eksemplet er sat i. Derfor kan både lærere og vejledere finde inspiration i alle hæfter.

BAGGRUND: ET UBEVIDST MANGELSYN?

Hæfteserien er blevet til i et samarbejde mellem Integrationsministeriets og Undervisningsministeriets projekt *Fastholdelseskaravanen*, Uddannelsesstyrelsens *Tosprogs-Taskforce* og Uddannelsesstyrelsens vejledningskontor.

Formålet med hæfterne er at give lærere og vejledere redskaber til at møde tosprogede elever med et resourcesyn. Derfor vil hæfteserien give konkrete redskaber og eksempler på, hvordan man i undervisningen kan forbedre de tosprogede elevers faglige niveau, sociale trivsel og relationer.

I regeringens handlingsplan om ligebehandling og respekt for den enkelte uanset race eller etnisk oprindelse fra 2010

fremgår det, at en lærers forventninger til en elevs faglige præstationer påvirker den læring og de præstationer, som eleven opnår.

Flere internationale og danske studier viser at særligt tosprogede elever oplever, at deres lærere har lave forventninger til deres faglige præstationer, og at de generelt forlader grundskolen med lavere karaktergennemsnit end etnisk danske unge. Flere forskere peger desuden på, at mange tosprogede elever ikke inkluderes i klassens ressourceorienterede fællesskaber på trods af de bedste intentioner.

SKAL SKOLEN VÆRE FARVEBLIND ELLER EJ?

En række danske og udenlandske forskningsprojekter har vist, at den danske folkeskole for mange elever ikke bliver et sted, hvor eleverne socialiseres ind i en social og kulturel virkelighed, der afspejler befolkningssammensætningen, selvom det er folkeskolens mål.

Nogle undersøgelser peger på, at dette hænger sammen med, at en given skolekultur indeholder "nedarvede" holdninger til, hvilke former for social kapital der prioriteres højt i skolesystemet. Det kan betyde, at elever, der ikke matcher den kulturelt anerkendte ressourceprofil, overses og ekskluderes – på trods af, at de også har mange ressourcer, der kan sættes i spil og lette vejen mod en afgangsprøve og en ungdomsuddannelse. Lærerens udfordring er at kunne afdække de ressourcer, man ikke umiddelbart genkender.

Nogle tosprogede elever oplever et skarpt skel mellem etsprogede og tosprogede elever, hvor "de etniske minoritetsbørn laver ballade og er dårlige elever, mens de etnisk danske børn opfører sig pænt og er dygtige elever" (Gilliam 2009). Det kan spille så negativt ind på synet på tosprogede elever såvel som på de tosprogede elevers selvbillede, at det risikerer at blive selvopfyldende.

Forskning viser også, at selvom mange skoler opfatter sig selv som farveblinde og kønsneutrale, er deres hverdag præget af

3. Thomas Gitz-Johansen, Laura Gilliam m.fl.

“ Ressource: Mængde af materialer, midler, råstoffer, fysiske eller psykiske kræfter el.lign. der i et vist omfang er til rådighed, besiddes eller kan udnyttes ”

etnisk betingede og kønsbetingede differentieringsmekanismer, som ubevidst spiller ind på lærerens tilgang til eleverne (Stau-næs 2004). F.eks. ved at læreren har bestemte forventninger til den enkelte elevs faglige præstationer og sociale adfærd i skolen, som påvirker elevens præstationer negativt. Forventninger som udspringer af mere eller mindre ureflekterede antagelser om betydningen af køn og etnisk baggrund, og som derfor bliver en blind vinkel i lærerens pædagogiske praksis.

GØR UNDERVISNINGEN TILGÆNGELIG FOR ALLE

De anerkendende og ressourceorienterede metoder, som i dag bliver afprøvet og videreudviklet på grundskoler i hele landet, har et særligt potentiale: Det er metoder, som afdækker og anerkender et bredt spektrum af ressourcer og potentialer i form af livserfaringer, talenter, intelligenser og færdigheder. Dermed viser de nye veje til at anerkende elevernes mangfoldighed som en styrke.

De anerkendende og ressourceorienterede metoder kan også noget særligt i forhold til at arbejde med inklusion i normal-undervisningen og i skolens sociale fællesskaber: Metoderne tager højde for og imødekommer elevernes forskellige forudsætninger og behov, men på måder, hvor behov hos de få fungerer som løftestang for tiltag, som kommer de mange til gode.

FOKUS PÅ RESSOURCER, NÅR VI ARBEJDER MED UDFORDRINGER

Yderligere giver de anerkendende og ressourceorienterede metoder håb, gåpåmod og et afsæt for udvikling, når vi arbejder med det, der er vanskeligt. Målet med alle metoderne i dette hæfte er derfor at understøtte en åben og ressourceorienteret tilgang til elevernes potentialer og kompetencer, så de allerede fra skolestart får de bedste betingelser for faglig, personlig og social udvikling.

Fælles for metoderne er en opmærksomhed på den betydning, gode relationer mellem lærere og elever har. Relationen er en potentiel ressource, som kan bruges til at optimere undervisningen og det sociale fællesskab. Fordi gode relationer bygger på og skaber gensidig tillid, tryghed og anerkendelse. Den gode relation er desuden en forudsætning for at formidle positive forventninger til hinandens kompetencer samt rammer for læringsmiljøet. I et studie fra Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning har man defineret en række nøglekompetencer i lærerfaget. Ud over at man skal være en fagligt kompetent underviser, skal man også bringe to andre kompetencer i spil som lærer, hvis man vil optimere elevernes læring: Evnen til at etablere sociale relationer til eleverne og evnen til at regellede – dvs. til klart og eksplicit at udtrykke, hvilke regler der gælder for klassens arbejde, så eleverne lidt efter lidt selv overtager disse regler. Hæfteserien vil give konkrete redskaber og eksempler på, hvordan disse udfordringer kan imødekommes.

HÆFTETS INDHOLD

Hvert kapitel introducerer dig til en metode/strategi og de erfaringer, som udvalgte skoler landet over har med at bruge den i hverdagen.

■ **Tegn på sprog: Flere sprog er en ressource** Her kan du blandt andet læse om, hvordan tosprogede elever får bedre

mulighed for at komme på banen, når du inddrager andre sprog i undervisningen og giver eleverne mulighed for at bruge dem som en særlig ressource. Samtidig får alle elever i klassen bedre forudsætninger for at lære sprog, viser erfaringerne fra Blågård Skole.

■ **ICDP: Gode relationer skaber bedre læring** Her kan du blandt andet læse om, hvordan du kan bruge ICDP til at udvikle gode relationer og bruge dem som værktøj til at skabe bedre læring. Kapitlet tager udgangspunkt i Charlotteskolens erfaringer med at bruge ICDP til at implementere et ressourceorienteret elevsyn på hele skolen.

■ **Innovative metoder: Bring elevernes ressourcer i spil** Her kan du blandt andet læse om, hvordan du kan bruge innovative metoder og idégenerering til at bringe alle ressourcer i den mangfoldige elevgruppe i spil. Metoderne har en anerkendende, inkluderende tilgang til eleverne – alles bidrag er brugbare, og alle i klassen kommer til at spille en aktiv rolle i undervisningen, uanset deres aktuelle faglige niveau, viser erfaringerne fra Nørremarksskolen.

■ **Læringsstile: Gør læring tilgængelig for alle elever** Her kan du læse om erfaringer med at bruge læringsstile til at gøre læring tilgængelig for *alle* elever i den mangfoldigt sammensatte elevgruppe. Eleverne rykker fagligt og får mere ud af undervisningen, og den enkelte får en større bevidsthed om sine særlige kompetencer, når eleverne får mulighed for at bruge individuelle læringsstile, viser erfaringerne fra Vesterkæret Skole.

■ **Kooperativ læring: Struktur som løftestang** Her kan du blandt andet læse om Borgerskolens erfaringer med kooperativ læring, som er en effektiv metode til at styre undervisningen ved hjælp af en klar og stram struktur, der giver eleverne mulighed for at yde det, de er bedst til, og gøre det til en synlig, selvforstærkende kompetence.

Metoderne/strategierne belyses ved hjælp af:

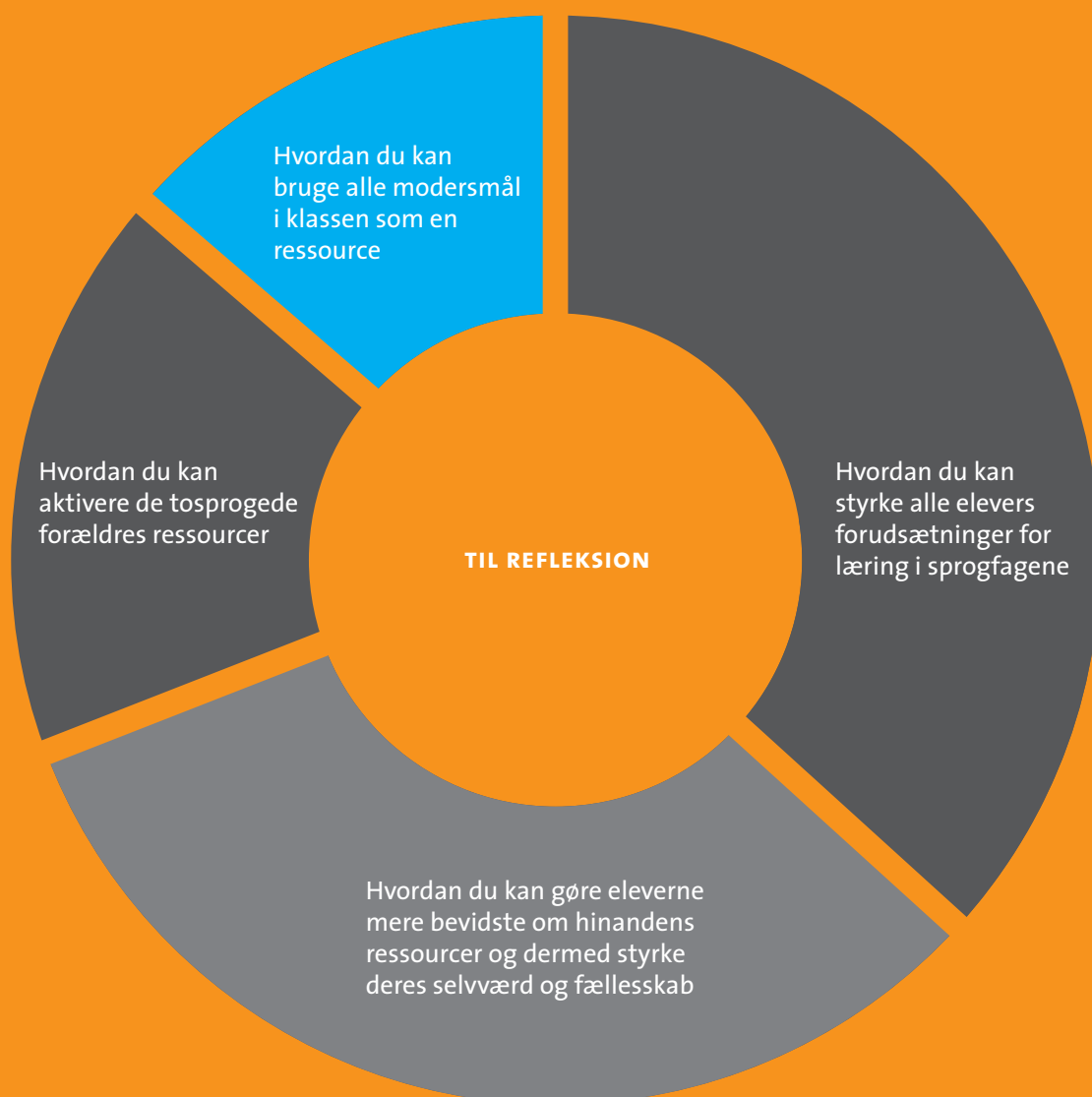
- En række spørgsmål om din egen praksis, som du indledningsvis kan reflektere over.
- En introduktion til metoden/strategien samt inspiration til litteratur og hjemmesider, hvor du kan få flere oplysninger og mere inspiration.
- En case fra en skole, der har gode erfaringer med metoden/strategien.
- En række gode råd fra skolen.
- Eksempler på konkrete værktøjer, som du kan bruge i forbindelse med de temaer, der er taget op i casen. ■

LÆS MERE

- Laura Gilliam: *De umulige børn og det ordentlige menneske: identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn*, Aarhus Universitetsforlag (2009).
- Dorthe Staunæs: *Køn, etnicitet og skoleliv*, Samfundslitteratur (2004).
- Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, www.dpu.dk/clearinghouse.

I kapitel 2 kan du læse om:

- Hvordan du kan bruge alle modersmål i klassen som en ressource.
- Hvordan du kan styrke alle elevers forudsætninger for læring i sprogfagene.
- Hvordan du kan aktivere de tosprogede forældres ressourcer.
- Hvordan du kan gøre eleverne mere bevidste om hinandens ressourcer og dermed styrke deres selvværd og fællesskab.

TEGN PÅ SPROG

Flere sprog er en ressource

Kan eleverne 2-3 sprog, er det en ressource, som skolen skal anerkende og give eleverne mulighed for at bruge: Udforsker og inddrager vi andre sprog i danskundervisningen, får de tosprogede elever bedre mulighed for at komme på banen. Samtidig får alle i den mangfoldige elevgruppe en generel bevidsthed om at lære sprog, som giver dem bedre forudsætning for læse- og skriveundervisningen i indskolingen og på mellemtrinnet.

Det er den bærende tanke i forskningsprojektet *Tegn på sprog – tosprogede børn lærer at læse og skrive*, som er et samarbejde mellem fem store kommuner og en række pædagogiske forskningsinstitutioner.

Det overordnede mål med projektet er at få indsigt i tosprogede børns møde med skriftsproget og afsøge pædagogiske muligheder for at trække på børnenes forudsætninger og behov i læse- og skriveundervisningen.

I hver kommune afprøver en klasse derfor nye strategier til at inddrage flere sprog i danskundervisningen, fra eleverne startede i børnehaveklassen i 2008, til de afslutter 5. klasse i 2014.

De foreløbige erfaringer fra de fem klasser viser, at samtlige elever får bedre og mere fælles sproglige forudsætninger for læring, når flere sprog bringes i spil i undervisningen:

- De tosprogede elever får bedre mulighed for at bringe den viden i spil, de har fra deres kendskab til andre sprog. Vi har i projektet set, at børnene faktisk ved meget om sprog og reflekterer over forskelle og ligheder mellem sprogene. Det er den viden, man risikerer ikke at få øje på, hvis man kun fokuserer på, hvad de kan på dansk, siger Helle Pia Laursen, der er lektor på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole ved Århus Universitet og forskningsleder af projekt Tegn på Sprog, UCC.

- De etnisk danske elever profiterer også af at skulle inddrage andre sprog: Mødet med flere sprog og flere skriftsystemer giver alle børn i klassen mulighed for at sammenligne forskellige sprog og på den måde udvikle en større sprogforståelse og en sproglig nysgerrighed, der kan komme dem til gode både i læse- og skriveundervisningen, og når de skal lære nye sprog, pointerer Helle Pia Laursen.

- Det åbner for samtaler om sprog, som giver mulighed for at arbejde med alfabeter, grammatik, udtale og sprogbrug på en udforskende og engagerende måde, der er med til at udvikle deres sproglige bevidsthed og kompetencer.

Projekt Tegn på sprog – tosprogede børn lærer at læse og skrive støttes af Integrationsministeriet og Undervisningsministeriet. Projektet ledes fra University College UCC. I samarbejdet deltager University College, University College Nordjylland, University College Lillebælt, DPU ved Århus Universitet samt kommunerne Århus, Ålborg, Vejle, Odense og København. ■

Fræk

2. klasse har dansk. Maj, deres lærer, glæder sig til at se, hvilke sprog eleverne har fundet deres ord på. I sidste uge snakkede de om rytmedigte og gennemgik en tekst fra Hans Chr. Hansens "Basse" – serie-bøger. Eleverne skulle finde et ord, der beskrev den følelse, der var mest fremherskende i bogen. Derhjemme har de så skullet oversætte deres ord til et fremmedsprog, de selv vælger. De skal både kunne skrive og udtale ordet. Alle eleverne har lavet deres lektier. Noget, Maj oplever, hver gang de arbejder med sprog. Eleverne synes, det her er så spændende og er altid forberedte til fingerspidserne. Flere elever havde valgt ordet fræk, og det er nu blevet til: i pacipë, frech, sfacciato og bastos. Maj gennemgår først rytmedigte. Så går eleverne i grupper, og de snakker om de ord, de har oversat derhjemme. De taler om, hvordan det skrives og udtales og selvfølgelig også om, hvad det betyder. Eleverne oplever, at der er forskellige måder at sige lyde på og forskellige alfabeter. Nu går de i gang med at skrive et rytmedigt, hvor deres oversatte ord skal indgå. På den måde sikrer Maj, at eleverne får fornemmelsen af, at udtalen er vigtig. Den elev, der har valgt at oversætte fræk til italiensk, fordi hans mor taler flydende italiensk og er nået frem til sfacciato, skal have skrevet sfacciato in, med betydningen fræk. Den anden i gruppen har også valgt ordet fræk, men har oversat det til frech, som er tysk, og det har storesøster hjulpet med, for hun har tysk i gymnasiet.

BLÅGÅRD SKOLE

Brug sproget som legeplads

Sproget er en legeplads for eleverne i 2. klasse på Blågård Skole. De er vant til at gå på opdagelse i hinandens sprog, for det har været en integreret del af danskundervisningen, siden de startede i børnehaveklasse. Det har positiv effekt: Eleverne er mere tolerante over for hinanden, de er mere bevidste om den sproglige indlæringsproces, og de er meget interesseret i at lære sprog, fordi det giver status at kunne flere sprog.

– Eleverne har en helt anden måde at tale om sprog på, end jeg normalt oplever i andre klasser på samme klassetrin, siger Maj Engelbrecht.

Hun er dansklærer i 2. klasse, hvor eleverne tilsammen har 12 forskellige modersmål. Sammen med kollegaerne i 2. klasse deltager hun i forskningsprojektet *Tegn på sprog – tosprogede børn lærer at læse og skrive*.

– Vi er kun midtvejs i projektet, men vi har en klar fornemmelse af, at projektets metoder udvikler elevernes sproglige kompetencer, fordi de får mulighed for at arbejde mere bevidst med sproget, og lærer at kommunikere metasprogligt. Vi ser en tydelig forskel i forhold til jævnaldrende elever, forklarer Maj Engelbrecht:

– De er meget mere engagerede i, hvad hinanden kan, og de er rigtig gode til at anerkende hinanden – de synes, det er sejt, når en af de andre elever er god til et sprog. Det giver status.

Projektet er også med til at sætte den sociale dagsorden i klassen:

– Eleverne kategoriserer ikke hinanden i samme grad, som man ellers nogle gange ser blandt etnisk danske og tosprogede elever, fordi eleverne er tilbøjelige til at tænke i "du er dansk, og du er pakistansk osv.". Den tilgang har de ikke til hinanden i 2. klasse på Blågård Skole, fordi de siden børnehaveklassen er blevet opdraget til at have et fælles sprogligt fokus. Også på det punkt skiller de sig ud, understreger hun.

F.eks. spurgte en elev en dag midt i spisepausen: "Hvad er det nu, legetøj hedder på arabisk?". "Det ved jeg ikke, men på somalisk hedder det sådan og sådan.", svarede en anden og tilføjede så: "Nå nej, det betyder dukke".

– De havde lyst til at bruge deres spisepause til at byde ind, til de i fællesskab fandt frem til, hvad det hed. På den måde kan man mærke, at sprog er noget, de føler, at de har til fælles herinde.

FAKTA

Projekt Tegn på sprog – tosprogede børn lærer at læse og skrive har vist, at når sprog gøres til genstand for udforskning, så bidrager det til at styrke både et- og flersprogede børns metasproglige bevidsthed og udvikling af identitet som brugere af sprog og skrift på tværs af sprog.

PRINCIPPERNE I TEGN PÅ SPROG

Principperne i Tegn på sprog-strategierne er, at alle elever i klassen deltager i projektet, uanset sprogbaggrund, og at arbejdet med sproglig bevidsthed er baseret på, at eleverne selv vælger de sprog, som de gerne vil arbejde med. Erfaringen fra projektet viser, at eleverne generelt foretrækker et sprog, de føler sig knyttet til. Men en elevs 2. sprog eller 3. sprog er ikke altid det primære valg i en valgfri arbejdsituation: Det motiverer nogle gange elevens lyst til læring, at han eller hun kan tage udgangspunkt i et andet sprog end sit eget.

Eleverne får ofte åbne opgaver om sprog med hjem, hvor de skal researche og arbejde på et valgfrit sprog. F.eks. med ord, de skal kunne skrive og udtale. Det giver lærerne en fornemmelse af de sproglige ressourcer i hjemmet og af elevernes faglige niveau, da de åbne opgaver giver alle elever i den mangfoldige elevgruppe mulighed for at bidrage, selvom de har meget forskellige forudsætninger.

I klassen fremlægger eleverne deres hjemmearbejde for hinanden og arbejder videre med deres medbragte ord/arbejde: De underviser hinanden og går i dialog med hinanden, hvor de sammenligner deres sprog med det danske sprog.

– På den måde får deres fremlæggelser ikke karakter af klassiske overhøringer. De udvikler i stedet deres fælles sproglige bevidsthed og kompetencer. Det sætter fokus på de fælles sproglige ressourcer i klassen, forklarer Maj Engelbrecht.

RESSOURCER BLIVER SYNLIGE

Hun er meget bevidst om ikke at generalisere i forhold til tosprogede elever og sprogindlæring, fordi de tosprogede elever møder i skolen med meget forskellige forudsætninger for at lære sprog. Men hun er overbevist om, at metoderne fra *Tegn på sprog – tosprogede elever lærer at læse og skrive* gør en forskel for alle tosprogede elever. Samtidig sker der rokeringer i elevernes indbyrdes status, undervejs i forløbene:

– Nogle af de børn, der ikke er så tydelige i klasserummet, bliver pludselig meget tydelige. F.eks. den tosprogede pige, som taler russisk. Hun er en lidt stille og genert pige, der ikke ytrer sig ret meget i den traditionelle undervisning. Men når hun arbejder med sprog og med de åbne opgaver, så vokser hun og nyder anerkendelse. F.eks. fordi hun kan skrive og udtale det russiske alfabet.

Blandt klassens forældre er der også stor begejstring for projektet:

– Alle forældre i vores mangfoldige elevgruppe synes, at opgaverne er sjove. Og vi opdager nogle forældreressourcer, vi ellers ikke ville få øje på. Eksempelvis kan en mor til en af de etnisk danske elever flydende italiensk og en somalisk dreng, der taler urdu (?), vælger at løse en opgave på tysk, fordi hans søster har tysk i gymnasiet, hans faster bor i Tyskland, og drengen er mægtig fascineret af sproget.

EN NY MÅDE AT UNDERVISE PÅ

At inddrage forskellige sprog i danskundervisningen er en udfordring, hvis man normalt foretrækker at arbejde meget struktureret med detaljeret planlægning i forhold til mål og trinmål, påpeger Maj Engelbrecht:

Projektets arbejdsformer lægger op til en undervisningsform, hvor man stiller åbne sprogopgaver. Beder man f.eks. eleverne om at medbringe en tekst på et sprog, de selv vælger, bestemmer deres tekster indholdet i undervisningen:

– Din faglighed, dine trinmål og dine øvre mål sætter fortsat de overordnede rammer for undervisningen. Men der skal være plads til det, eleverne byder ind med og de betragtninger, de har omkring sprog, og at undervisningen kan tage overraskende drejninger på baggrund af elevernes medbragte data, siger Maj Engelbrecht. ■

**“ Eleverne
anerkender
hinandens sprog.
Sprog giver status ”**

Gode råd fra Blågård Skole

- **Se elevernes forskellige sprog som en ressource.** Ved at inddrage flere sprog i danskundervisningen får eleverne bedre sprogtekniske kompetencer, fordi de bliver mere bevidste om at skelne mellem forskellige grammatikker, alfabeter, udtalelser, læseretninger, skrifttyper osv.
- **Stil åbne opgaver, når du arbejder med sprog.** Ved at lade eleverne selv vælge, hvilket sprog de gerne vil arbejde med og præsentere i klassen, fokuserer læreren både på elevernes og hjemmenes ressourcer, og det får en afsmittende effekt på elevernes indlæring i øvrigt.
- **Giv plads til elevernes betragtninger omkring sprog.** Timerne skal ikke være så stramt planlagt, at der ikke er plads til elevernes undren omkring sprog, grammatik mm.
- **Vær forberedt på, at læreren ikke altid er eksperten.** Eleverne kommer med sprog og udtalelser, som vil være nye og ukendte for læreren. Men arbejdet med flere sprog skaber en fælles sproglig bevidsthed.

KOM GODT I GANG

Klasserne, der deltager i Tegn på sprog – tosprogede børn lærer at læse og skrive, arbejder med, hvad sprog er, og hvad det betyder for vores dagligdag. Der er mange måder at inddrage forskellige sprog på. I nedenstående er der et par eksempler, som kan bruges i de mindre klasser.

Brug google translate

På google translate kan eleverne indsætte et ord på dansk og få det oversat til mange forskellige sprog. På de fleste sprog er det også muligt at få oversættelsen læst højt. Ønsker man at se og høre forskellige alfabeter, skal man huske at lave mellemrum mellem bogstaverne: A B C D E...

Ved at lade eleverne lege med, hvad et ord hedder på flere sprog, vil eleverne opdage de ligheder og forskelligheder, der er mellem sprog.

www.translate.google.com

Alfabetet

Ved at arbejde med alfabetet på forskellige, selvvalgte sprog, kan eleverne sagtens opnå fælles sproglige kompetencer. Ved at komme ind på forskellige skriftsprog, udtalemåder, læseretninger mm. øges bevidstheden omkring det danske alfabet. Samtidig anerkender man, at det at kunne flere sprog er en ressource.

1. Start med at tale om hvad et alfabet er. I kan bl.a. komme ind på følgende:

- Hvad er et alfabet?
- Hvad bruger vi alfabetet til?
- Er der nogen, der kender andre alfabeter end det danske?
- Behøver udtalen være den samme, selvom bogstavet ligner hinanden på forskellige sprog?
- Ved I hvad forskellen er på tale- og skriftsprog?

2. Eleverne skal vælge et alfabet på et andet sprog end dansk. De vælger selv hvilket sprog.

3. Eleverne får til opgave at kunne skrive og udtale det valgte alfabet.

4. Eleverne fortæller om deres alfabet til hinanden.

5. Giv eleverne mulighed for at bytte alfabet. De kan skrive deres valgte alfabet op til hinanden og lære de andre at udtale det.

6. Lav evt. plakater med alfabeterne og hæng dem op i klassen.

Alternativ: Lærerne kan også deltage i processen med at finde alfabeterne.

Ord der beskriver

Nedenstående er et eksempel på, hvordan du kan bygge sproglig opmærksomhed oven på danskfaglige aktiviteter.

1. Analyser en tekst med eleverne.
2. Eleverne skal i grupper finde frem til, hvad hovedpersonen gør og er for at kunne skelne mellem handling og væremåde.
3. I grupperne finder eleverne frem til et ord, der beskriver hvad hovedpersonen er. F.eks. vred, fræk, sjov...
4. Hjemme skal eleverne finde ud af, hvad deres ord hedder på et andet sprog. Det er op til eleverne at bestemme hvilket sprog. De skal både kunne skrive og udtale ordet. Eleverne kan spørge deres familie til råds, måske en af dem kan fremmedsprog, bruge google translate eller bruge et evt. modersmål.
5. En uge efter gennemgår læreren først digte og rytmen i oplæsning af digte.
6. Derefter laver eleverne et rytmedigt to og to. Kravet til digtet er, at det skal handle om hovedpersonen fra teksten fra foregående dag. Hvert af deres oversatte ord på det selvvalgte fremmedsprog skal indgå tre gange, og der skal være en rytme i digtet.
7. Eleverne læser deres digte op for hinanden.

I kapitel 3 kan du læse om:

- Hvordan du kan bruge relationsarbejde til at sikre, at du har blik for alle elevers ressourcer, så eleverne opnår optimal læring.
- Redskaber, du kan bruge til at skabe gode relationer.
- Hvordan du på en ressourceorienteret måde kan håndtere de situationer, hvor relationsarbejdet udfordrer dig.
- Hvordan du kan møde tosprogede elever ligeværdigt ved at spørge åbent og interesseret til deres ressourcer, deres livshistorie og livssituation.

ICDP

– International Child Development Programs: Gode relationer skaber bedre læring

Relationen mellem lærer og elev er en potentiel ressource: Den gode relation kan give kvantespring i elevens faglige udvikling og trivsel i skolen. Muligheden for at realisere denne ressource ligger lige for, når lærere får metoder til relationsarbejdet. En anerkendende tilgang til den enkelte elev skaber tryghed og en god relation, som giver eleven optimale forudsætninger for læring. Det er essensen i ICDP (International Child Development Programs) – en metode, som handler om relationer.

Når man bruger ICDP-værktøjerne, træner man sin evne til at sætte fokus på både elevens og ens egne ressourcer frem for på elevens mangler. På den måde kan man lade undervisningen tage afsæt i det, som eleven allerede kan og mestrer, frem for i det eleven ikke kan. Det giver lærere et ressourceorienteret udgangspunkt for at opbygge gode relationer til eleverne. ICDP giver mulighed for at bruge relationsarbejdet til at skabe trivsel, udvikling og læring i den mangfoldige elevgruppe.

Indenfor ICDP arbejdes der ud fra otte samspilstemaer, der giver konkrete anvisninger på, hvordan du som voksen kan etablere, fastholde og udbygge en positiv og anerkendende følelsesmæssig kontakt i samspillet med børn og unge. De otte samspilstemaer kan være med til at sætte ord på og begrebsliggøre de gode samspilserfaringer (se samspilstemaerne under Kom godt i gang, s.23).

Gennem ICDP trænes man desuden i ikke at betragte eleven som problematisk – det er relationen til eleven, som p.t. er besværlig: Fokus er rettet mod samspillet, og det er lærerens ansvar at arbejde på at ændre en besværlig relation og udvikle et velfungerende samspil med eleven.

ICDP tager højde for, at den gode relation kan og skal være kompleks – lærere er også mennesker, der kan have gode og dårlige dage, ligesom personlig kemi kan være en udfordring. Dertil kommer, at lærere og elever kan have meget forskellige sociale og kulturelle baggrunde og livsvilkår. Af og til møder man hinanden med forskellige forforståelser, og det kan være svært for læreren at forhindre, at den gode relation bliver betinget af, at lærer og elev deler de samme sproglige forudsætninger og kulturelle koder for samværet.

Derfor er den gode relation ifølge ICDP et ideal, som man arbejder med hver dag, hele tiden. Og når det lykkes at rumme og håndtere kompleksiteten, opstår de harmoniske øjeblikke, hvor man som lærer går løftet ud af lokalet, fordi timen fungerede og gav både lærer og elever energi og glæde. ■

LÆS MERE

- Interview med Anne Linder i *Blik for ressourcer – teori og metode*.
- Anne Linder: *Det ved vi om – Pædagogisk relationsarbejde*, Dafolo (2010).
- Anne Linder: *Professionelt relationsarbejde – en værktøjskasse til refleksion over relationer*, Dafolo (2010).
- Mange måder at lære på: www.mmalp.dk

“Relationen skal bygge på det, du ved om eleven, frem for på det, du tror.”

En god start

Anette er på vej ned i skolegården sammen med sine kollegaer i indskolingen. Der er 10 minutter til skoledagen starter. Nede i gården er der kommet nogle elever, men ikke mange. De får sig en sludder med eleverne og mærker, hvordan humøret er i dag. Eleverne begynder at komme og bliver mødt med en god velkomst og et godmorgen. Da klokken ringer, følges lærere og elever op i klasserne. Eleverne får sat sig, og alle er klar til at gå i gang med en god skoledag. Før Anette og hendes kollegaer begyndte at møde eleverne i skolegården om morgenen, kunne der godt gå en del tid med at løse konflikter. Eleverne blev uvenner i gården og skubbede og sloges på vej op ad trapperne. Når de så kom op i klassen, var det svært for dem at komme i gang med skolearbejdet, da der var meget andet, der fyldte.

CHARLOTTESKOLEN

Sæt fokus på relationen

Lærere, som i frustration taler nedladende om elever og handler, som om eleverne i højere grad er til for dem end omvendt. Det undgår man på Charlotteskolen, hvor man bruger ICDP til at sætte fokus på, hvordan man kan skabe gode, anerkendende relationer til eleverne.

- Vi har fået en ny og mere positiv tilgang til eleverne ved hjælp af ICDP, siger administrativ afdelingsleder Jens Ove Dalby fra Charlotteskolen.
- Der er sådan set ikke noget nyt i metoden, men den virker!, tilføjer lærer Anette Nowak:
- Har du først skabt den gode relation, så eleven føler sig anerkendt af dig, er det nemmere for dig at fylde på. Det handler om anerkendende relationspædagogik, hvor vi tager udgangspunkt i det, eleverne kan. Ikke i det, de ikke kan. Vi taler om elevernes ressourcer og skaber ny læring oven på det fundament.

Hele skolen arbejder med ICDP
Charlotteskolen har været i gang med at implementere ICDP, siden skolens nye ledelsesteam i 2008 besluttede at bruge metoden til at gøre lærerne mere bevidste om skolens elevsyn.

I dag arbejder alle lærere og team med ICDP. Den pædagogiske afdelingsleder har for nylig været på et *PD-vejledermodul med udgangspunkt i ICDP*, og den gode relation er et centralt pædagogisk omdrejningspunkt.

Implementering af ICDP på Charlotteskolen er desuden en af de metoder, som Vejle Kommune sætter fokus på i sin indsats 'Mange måder at lære på'.

Metoden er også blevet forankret i skolens hverdag: Ledelsen sætter altid det løbende arbejde med ICDP på dagsordenen ved de seks årlige afdelingsmøder, og i det daglige har alle team fokus på den anerkendende tilgang og relationerne.

FAKTA

ICDP – International Child Development Programs: bygger på otte samspilste-maer, der giver læreren konkrete anvisninger til, hvordan han/hun kan skabe bedre betingelser for det gode samspil med eleverne. Formålet med ICDP er at skabe et fælles sprog omkring relationsarbejdet og professionalisere det. [A-Å]

SÅDAN BRUGER LÆRERNE VÆRKTØJERNE

Lærerne på Charlotteskolen tager udgangspunkt i ICDP's otte samspilste-maer og optager sig selv på video i klassesituationer. Bagefter viser de videoklippene for deres kolleger på teammøderne. Kollegerne kommenterer kun de situationer, hvor relationsarbejdet fungerer – formålet er nemlig at akkumulere mere af det, der virker. På den måde skaber de fælles refleksion og udvikling.

- Det er vigtigt, at alle team har et par lærere, der kan se formålet med metoden og få de andre med på tankegangen. Langt de fleste lærere har været meget positive over at arbejde med ICDP, men selvfølgelig er der nogle grænser, du skal overskride, når du skal se dig selv på video, forklarer Jens Ove Dalby.

Relationscirklen er et andet vigtigt værktøj. Teamet gennemgår med jævne mellemrum alle klassens elever og skriver dem ind i relationscirklen (se Kom godt i gang, s. 23).

De elever, der ikke har en god relation til minimum én i lærerteamet, bliver fokusbørn: Teamet drøfter årsagen til den manglende relation og arbejder løbende på at skabe en god relation til eleven.

VÆR NYSGERRIG OG SPROGLIGT BEVIDST

Vær nysgerrig og spørg ind med åbent sind. Det er den vigtigste strategi i arbejdet med relationsarbejdet i forhold til skolens tosprogede elever, viser Anette Nowaks erfaringer.

– Tag ikke noget for givet. Det er ikke sikkert, at den elev, du sidder overfor, lever, som du tror. Spørg nysgerrigt og åbent til, hvordan han/hun lever, og hvordan det er hjemme hos ham eller hende. Eleverne vil meget gerne sætte ord på, og de er tit gode til det. Du får en god relation baseret på gensidig respekt, hvis relationen bygger på det, du ved om eleven, frem for på det, du tror, understreger hun.

Anette Nowak og hendes kollegaer arbejder bevidst med deres fagsprog og de sproglige selvfølgeligheder, vi alle har med os, når vi taler et modersmål.

– En tosproget elev i indskolingen bliver f.eks. spurgt, hvordan det er gået med at lave de legeaftaler, som klassen har arbejdet med før sommerferien for at fremme de sociale relationer. Eleven svarer: "Det er gået godt, jeg lavede en aftale før sommerferien". Læreren svarer: "Det var jo ikke meget" og signalerer dermed, at det ikke er helt godt. En anden lærer overhører dette og giver sin kollega feedback. De drøfter den sproglige misforståelse, der ligger i, at eleven faktisk svarer på det eksplicitte spørgsmål, men ikke det implicitte spørgsmål: "Har du lavet mange aftaler?". Eleven synes selv, at den aftale, han har lavet, har været rigtig god. Eleven fokuserer ikke på antallet af aftaler. Det, at lærerne giver hinanden feedback og reflekterer over den konkrete hændelse, tilskriver Anette Nowak ICDP-metoden. Eleverne profiterer af lærernes kollegiale feedback, og det får betydning for betingelserne for det gode samspil.

Ordsprog er et andet felt med sproglige selvfølgeligheder, hvor Anette og hendes kolleger er særligt opmærksomme på, at de tosprogede elever er med og inkluderes i undervisningen.

– Arbejd bevidst med de ordsprog, de tosprogede elever kender hjemmefra og fra deres etniske kultur. Find sammen med eleverne paralleller til danske ordsprog og brug ordsprog fra deres kultur aktivt i din undervisning f.eks. til at illustrere begreber.

UDGANGSPUNKT I RESSOURCERNE

Undervisningen tager ifølge ICDP udgangspunkt i elevens ressourcer. Der er fokus på det der lykkes, og undervisningen bygger på det, eleverne kan. Det er et mål at undgå, at eleverne går i baglås pga. manglende kundskaber til at løse opgaven. Det samme gælder, når der gives lektier for:

– Lektier skal være en succes og ikke et nederlag. Opgaverne skal være sådan, at eleverne henter deres ressourcer frem og bliver motiveret. Det betyder, at det skal være noget de kan, siger Jens Ove Dalby.

Dette betyder selvfølgelig ikke, at eleverne ikke skal lære nyt, men det foregår henne i skolen, og så trænes der på det derhjemme. Der kan derfor godt gives forskellige lektier for til eleverne.

En anden vigtig faktor i ICDP er, at læreren ikke irettesætter eleverne i klassen:

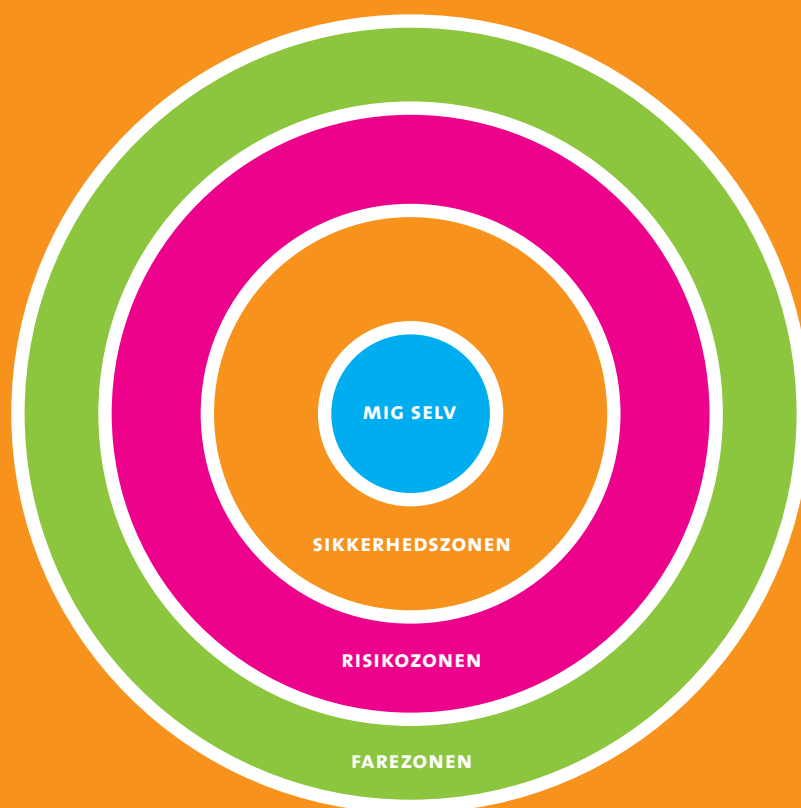
– Er der behov for det, tages eleven med ud på gangen, så læreren kan tale med eleven under fire øjne. Det er vigtigt, at der er en god stemning i klassen, og den kan let blive ødelagt af en skideballe, pointerer Jens Ove Dalby. ■

Gode råd fra Charlotteskolen

- **Sæt fokus på det, eleverne kan.** I timerne sætter lærerne fokus på det, der lykkes og bygger undervisningen på det, eleverne kan. Målet er at undgå, at eleverne går i baglås på grund af manglende faglige og fagsproglige kundskaber til at løse de opgaver, lærerne stiller. Opgaverne skal altid tage udgangspunkt i elevernes ressourcer med blik for deres forudsætninger og behov.
- **Vær bevidst om dit sprogbrug.** Du kan ubevidst komme til at anvende fagsprog og ordsprog, som nogle elever ikke forstår. Dette kan gøre, at eleverne føler sig ekskluderet fra dialogen. Det kan derfor være en god idé at være bevidst om det sprog, man anvender og sikrer sig, at eleverne får forklaringer og eksemplificeret de ord og begreber, de ikke forstår.
- **Gør ikke lektierne til et nederlag.** Eleverne skal ikke lære nyt via lektierne – formålet med lektierne er at træne og blive mere fortrolig med det stof, de har fået introduceret på skolen. Lektier skal være en succes og ikke et nederlag. Derfor skal opgaverne være udformet, så eleverne henter deres ressourcer frem og føler sig motiveret til at løse dem. Tilpas eventuelt opgaverne til den enkelte elev.
- **Tag ansvar, når noget ikke lykkes.** Læreren har ansvaret for at skabe relationen. Det er dig som lærer, der skal møde eleven. Ikke omvendt. Det kan være udfordrende altid at skulle tage ansvaret på sine egne skuldre, når noget ikke lykkes i relationen. Men refleksionen og den fælles sparring i teamet er kimen til udvikling af lærerens relationskompetencer.
- **Forebyg konflikter mellem eleverne.** Du hjælper eleverne med at undgå at skabe konflikter, der påvirker dem hele skoledagen, når alle lærere møder i skolegården ti minutter før, det ringer ind om morgenen.
- **Irettesæt ikke i hele klassens påhør.** Hvis andre lytter med, kan eleven føle sig udstillet og forkert. Tag i stedet eleven med ud på gangen og tal med ham/hende under fire øjne, hvis der er behov for det.

KOM GODT I GANG

Nedenstående er fra Anne Linders bog *Professionelt relationsarbejde – en værktøjskasse til refleksion over relationer*, Dafolo (2010), hvor du kan finde andre gode værktøjer til relationsarbejdet. De otte samspilstemaer kan du finde i Anne Linder: *Det ved vi om – Pædagogisk relationsarbejde*, Dafolo (2010)

Relationscirklen

– RELATIONEL NÆRHED – DISTANCE

Placer elevernes navne i cirklen ud fra din vurdering af afstanden/nærheden i jeres relation.

- **Mig selv**
- **Sikkerhedszonen**
I sikkerhedszonen placerer du de elever, du har en god og udviklingsstøttende relation til.
- **Risikozonen**
I risikozonen placerer du de elever, du har en lidt eller noget problematisk relation til.
- **Farezonen**
I farezonen placerer du de elever, du har en meget problematisk relation til.

I teamet kan I arbejde med relationscirklen, ved at I udfylder hvert jeres skema. Sammenlign hinandens cirkler. Er der bestemte elever, som I alle sammen har i risiko- eller farezonen? Hvis det er tilfældet, så diskuter, hvad der gør relationen til eleven svær.

De otte samspilstemaer i ICDP

DET GODE SAMSPIL

Den følelsesmæssige dialog:

1. Vis følelsesmæssig glæde.
2. Se elevens initiativ – justér dig.
3. Inviter eleven til samtale – lyt og svar.
4. Giv anerkendelse for det, eleven magter at gøre.

Den meningskabende dialog:

5. Fang elevens opmærksomhed.
6. Fasthold elevens opmærksomhed – vis følelser og entusiasme.
7. Forbind elevens oplevelse – uddyb og forklar.

Den guidende/vejledende dialog:

8. Fortæl eleven, hvad han/hun må og skal – trin for trin.

Selvobservationsskema

Som supplement til arbejdet med relationscirklen kan det være en god idé at arbejde med nedenstående selvobservationsskema. Udvælg evt. de elever du/I placerede i risiko- eller farezonen i relationscirklen. På den måde kan du/I få uddybet, hvornår din/jeres relation til eleven er problematisk, og hvornår den fungerer.

POSITIVE SAMSPILSREGLER						NEGATIVE SAMSPILSREGLER
Viser positive følelser og glæde for eleven						Negligerer og afviser eleven
Følger elevens initiativ/udspil og justerer mig efter det						Dominerer og pådutter eleven mine egne ideer og initiativer
Inviterer eleven til samtale, lytter og svarer						Ingen kommunikation med eleven
Anerkender og bekræfter det, eleven magter at gøre						Nedvurderer og afkræfter elevens værdi og færdigheder
Fanger elevens opmærksomhed, så der opstår en fælles oplevelse af ting i omgivelserne						Distraherer og forvirrer eleven med modstridende stimuli
Fastholder elevens oplevelse/opmærksomhed ved at vise følelser og entusiasme						Taler ikke med eleven og signalerer ligegyldighed over for elevens oplevelser
Forbinder elevens oplevelser. Uddyber og forklarer fællesoplevelser						Forholder sig tavs, siger ikke mere end nødvendigt. Giver ikke eleven forklaringer
Guider og vejleder eleven. Fortæller eleven, hvad eleven må og skal. Trin for trin. Tydelige starter og afslutninger						Ingen vejledninger for elevens handlinger. Negativ grænsesætning: "Du må ikke ...".

I kapitel 4 kan du læse om:

- Hvordan du på en enkel måde kan få alle elever til at deltage aktivt i undervisningen.
- Hvordan du kan give alle elever oplevelsen af at kunne bidrage med noget både til egen læring og til fællesskabet.
- Hvordan du kan synliggøre elevernes ressourcer og bygge videre på dem.

INNOVATIVE METODER

Bring elevernes ressourcer i spil

Innovative metoder og idégenerering er en god og enkel strategi til at bringe alle ressourcer i den mangfoldige elevgruppe i spil. Metoderne har en anerkendende, inkluderende tilgang til eleverne – alles bidrag er brugbare, og alle i klassen kommer til at spille en aktiv rolle i undervisningen uanset deres aktuelle faglige niveau.

Når man arbejder med innovative processer, anerkender man andre faglige ressourcer hos eleverne end de traditionelle. Ved at sætte fokus på elevernes innovative rolle oplever eleverne nye sider af sig selv og hinanden, fordi de får blik for hinandens styrker. Derfor giver de innovative metoder den enkelte elev mulighed for at udvikle større faglig selvtilid.

Som lærer kan man blive overrasket over, hvem der kan hvad blandt eleverne:

Kreativitet, formidling og teamspirit er f.eks. vigtige kompetencer, når man arbejder innovativt. Samtidig får eleverne optimal mulighed for at udvikle både deres lærings- og formidlingsfærdigheder, fordi de innovative metoder giver alle elever mulighed for at byde ind med noget til fællesskabet. På den måde sikrer de, at alle elever kommer til at spille en vigtig rolle i læringsprocessen, og de synliggør den mangfoldige elevgruppes særlige styrke – at man kan se opgaven fra flere vinkler, når man har forskellig baggrund, livssyn og erfaringer.

Den anerkendende tilgang til eleverne er en integreret del af metoden. Der findes ikke rigtige og forkerte svar: Eleverne får lov til at give frit løb for deres ideer og overvejelser, og alle input kan bruges. Der sker en udvælgelse af ideer undervejs i processen, men alle elever deltager i alle faser og bliver bedt om at bidrage. De oplever at have skabt et fælles produkt.

Eleverne kan arbejde både individuelt og kollektivt med de innovative metoder.

På de følgende sider kan du læse om, hvordan man i 5. klasse på Nørremarksskolen har brugt den innovative metode Innovation Step by Step til at skabe et anerkendende læringsmiljø, som sætter elevernes egne ideer og viden i fokus, så alle i klassen får mulighed for at deltage aktivt. ■

LÆS MERE

- Søren Hansen og Christian Byrge: *Den kreative platform i skolen*, Fonden for Entreprenørskab (2010). Kan downloades på www.denkreativeplatform.aau.dk.
- Ebbe Kromann-Andersen og Irmelin Funch Jensen: *KIE-modellen – innovativ undervisning i folkeskolen*, Erhvervsskolernes Forlag (2009).
- Young Enterprise, www.ye.dk

Uden trapper

5. klasse er i gang med at udvikle et legelandskab i tre etager. De sidste par dage har de arbejdet med en masse opgaver for at nå frem til et spændende legeland. De har snakket om, hvad et legeland er, haft fokus på værdien i et legeland, tegnet skitser osv. De er faktisk nået frem til nogle ret gode ting og synes, det kunne være spændende selv at besøge deres legeland. Og nu kommer Lisbet så og siger, at de skal udvikle deres legeland, så man kan komme rundt. Men der må ikke være trapper eller elevatorer. Nye ideer kommer på bordet i grupperne. De skal finde fem ideer og tegne skitser af dem alle. Der kommer mere end fem nye ideer i grupperne, så de snakker om, hvilke de synes er bedst og sjovest. Så tegner de dem og fremlægger for hinanden.

NØRREMARKSSKOLEN

Eleverne skaber legelandskab

Man kan bruge den innovative metode *Innovation Step by Step* til at skabe et anerkendende læringsmiljø, hvor elevernes egne ressourcer er i fokus. Metoden giver alle elever i klassen mulighed for at deltage aktivt, fordi den tager udgangspunkt i elevernes egne visioner og viden. Alle kan byde ind med ideer til fællesskabet, og alle bud behandles ligeværdigt, da ingen meninger om det emne, man arbejder med, er forkerte.

Eleverne i 5. klasse på Nørremarksskolen har trin for trin udviklet deres eget drømmelegelandskab i tre etager i et tværfagligt forløb i dansk og billedkunst med temaet arkitektur og design. Bag forløbet står deres lærer Lisbet Jakobsen, arkitekt Anders Bruun og pædagogisk konsulent Charlotte Agerby Schultz fra University College Syd og Lillebælt.

Elevernes proces og den metode, de har fulgt - *Innovation Step by Step* - beskriver Charlotte Agerby Schultz og Anders Bruun i undervisningsmaterialet *Legelandskab* - i 3 etager. Bogen er en del af en undervisningsserie på fem selvstændige bøger.

Grundtanken i *Innovation Step by Step* er, at man bygger undervisningsforløbet op trin for trin, så eleverne får en delopgave med en deadline, og derefter en ny delopgave med en ny deadline osv. På den måde bliver eleverne løbende præsenteret for forskellige udfordringer/tillægsopgaver.

De skal f.eks. komme med bud på, hvordan en person i kørestol og en bjergbestiger ville lave et legelandskab, og de skal interviewe elever i 2. klasse om, hvilke legelandskaber de gerne vil have. Derefter skal de tage stilling til fordele og ulemper ved deres legeplads, og de skal lave mindmaps i forhold til forskellige problemstillinger som, "Hvad er vigtigt når du/l skal lege og bevæge dig/jer?".

Eleverne arbejder både individuelt, i grupper og sammen med hele klassen i forløbet.

FAKTA

Innovative metoder kan anvendes, når der er behov for at åbne op for nye og kreative ideer. Metoderne kan også hjælpe brugeren til at få allerede opnået viden i spil på en ny måde. [A-Å]

Flow er den tilstand, hvor man ligger mellem, at noget er for svært og for let. At være i flow er dér, hvor vi bliver tilpas udfordret og dermed mere motiveret. Mennesker bliver ofte mere engagerede, effektive og ansvarlige, når de oplever aktiviteter som menings- og nydelsesfulde. Derfor har man i flow-tilstand den bedste læring og trivsel. [A-Å]

FOKUS PÅ FORFORSTÅELEN

Formålet med forløbet er at træne eleverne i at arbejde struktureret med problemløsning og egne ideer, og at udvælge og omsætte dem til et færdigt resultat.

– Forforståelsen er et vigtigt udgangspunkt, når man skal lave et innovativt undervisningsforløb. Ligesom når man skal tegne og bygge et hus, skal eleverne først definere, hvad de mener et legelandskab er – enten på skrift eller ved hjælp af en tegning. Den enkelte elevs egne overvejelser er udgangspunkt for, hvordan de løser opgaven – de skal selv finde frem til det, de tror på. Derefter snakker klassen sammen om, hvad et legelandskab kan være og tager billeder med deres mobiltelefoner af legeområder på skolen, siger Charlotte Agerby Schultz.

Når man organiserer forløbet, tager man afsæt i *handlingstrekanten*: De tre ben relationer, meninger og mod er forudsætninger, som skal på banen, for at eleverne kan handle. Mangler et af de tre ben, går det ud over elevernes evne til at handle innovativt.

Derfor skal læreren hjælpe eleverne med at sikre, at de tre ben er til stede, så eleverne kan bryde med vaneforestillinger, kombinere forskellige fagområder og samarbejde i netværk: Eleverne arbejder med en konkret problemstilling, og de skal løse den ved hjælp af deres egne ressourcer og med udgangspunkt i den synergi og dynamik, som opstår i et anerkendende, ressourceorienteret fællesskab.

LÆRERENS ROLLE

Læreren bakker op om processen ved at præcisere, fremme og støtte eleverne ud fra den viden, de i forvejen har. Læreren fokuserer på elevernes ressourcer, bringer dem i spil i undervisningen, og bruger dem som afsæt til at hjælpe eleverne med at afklare, hvilken ny viden de behøver for at kunne komme videre.

F.eks. med spørgsmål som: "Hvad har du brug for at vide, for at du kan komme videre?", hvortil eleven svarer: "Så skal jeg...", og læreren fortsætter: "Så er det det, du gør".

På den måde guider læreren eleverne og hjælper dem med at skabe rammerne. Arbejdsprocessen lægger op til, at eleverne kommunikerer meget og træner deres mundtlige formidling, når de skal udveksle ideer. På Nørreremarksskolen har eleverne fremlagt deres drømmelegeplads for hinanden både mundtligt og skriftligt f.eks. via artikler. De har også i fællesskab evalueret forløbet.

– Det er vigtigt at synliggøre, hvad eleverne får ud af undervisningsforløbet. F.eks. ved at stille spørgsmålene: "Hvad ved jeg, hvad vil jeg gerne vide, hvordan vil jeg lære det, og hvad har jeg lært". På den måde involverer du eleverne i deres egen læring, samtidig med at du inddrager trinmålene i undervisningen, siger Lisbet Jakobsen.

Erfaringerne fra Nørreremarksskolen viser, at mange elever kom i flow undervejs i processen: De arbejdede meget engageret, de fordybede sig, og de oplevede processen som leg, hvor der var plads til et sjovt og godt samarbejde i grupperne, fordi de arbejdede med at udvikle deres egne ideer. Og de udtrykte bagefter stor begejstring for både processen og resultaterne.

– Når man arbejder med innovative metoder, er det vigtigt, at både elever og lærere har mod på at arbejde i det åbne rum, hvor man ikke ved, hvor man ender, siger Charlotte Agerby Schultz:

– Innovation er at tage to kendte ting og sætte dem sammen til noget nyt, og innovationsundervisningen er kendetegnet ved at både lærere og elever er innovative aktører, fordi målene opstår undervejs i processen: Eleverne er i vid udstrækning selv aktive i forhold til at opstille mål, søge viden, udvikle nye løsninger og skabe originale produkter eller koncepter.

Læs mere om projektet og metoden i *Charlotte Agerby Schultz og Anders Bruun: Legelandskab - i 3 etager*. ■

“*Innovation er at tage to kendte ting og sætte dem sammen til noget nyt.*”

Charlotte Agerby Schultz

Gode råd fra Nørremarksskolen

- **Træk på elevernes egne ideer og viden:** Tager aktiviteterne i undervisningen udgangspunkt i elevernes egne visioner og viden, skaber du et anerkendende læringsmiljø, hvor elevernes egne ressourcer er i fokus.
- **Tag ansvar for processen:** Det er vigtigt, at du som lærer er tydelig og tager ansvaret for innovationsprocessen. Ellers kan innovative metoder skabe utryghed hos eleverne. Der skal være en kontekst af klarhed og tydelige rammer for undervisningen. Charlotte Agerby Schultz sammenligner et innovativt forløb med en opgave, hvor eleverne skal male et billede: Læreren har en ramme og beder eleverne male med tre farver; rød, blå og gul. Inden for rammen er det så eleverne, der innoverer. Senere får de til opgave at inddrage f.eks. grøn i maleriet.
- **Hav mod til at turde stå i det åbne:** Når du arbejder innovativt, kender man ikke resultatet, og det kræver mod til at lade nye ideer udvikle sig og få plads. Derfor er det vigtigt, at du som lærer også selv har modet til at innovere.
- **Giv eleverne udfordrende tillægsopgaver:** I Innovation Step by Step får eleverne løbende tillægsopgaver, det som Charlotte Agerby Schultz kalder benspænd. På den måde stimuleres eleverne, og innovationsprocessen tager en ny drejning, og nye ideer opstår. Benspændene træner eleverne i at være udholdende og acceptere, at deres første indskydelser ofte kan forbedres.

KOM GODT I GANG

Gruppedannelse

Nogle gange kan det være en god idé, at eleverne arbejder i tilfældige grupper. Ved at lade eleverne skifte grupper, lærer de hinanden at kende og der skabes en ny dynamik. Når eleverne skal være opfindsomme og komme med nye ideer, er det nogle gange hensigtsmæssigt at være sammen med nogen, man ikke plejer at være i gruppe med. Her kan du se nogle ideer til, hvordan du kan danne tilfældige grupper på en sjov måde.

HVIS DER SKAL VÆRE FLERE END TO I GRUPPEN...

Bed eleverne stille sig på en række med den laveste forrest og den højeste bagerst. Tæl derefter til det antal grupper, du ønsker.

Bed eleverne stille sig på en række. Den yngste skal stå forrest og den ældste bagerst. De må ikke sige noget, mens de gør det. Tæl derefter til det antal grupper du ønsker.

Ønsker du blandede grupper i forhold til køn, beder du drengene om at stille sig på en række og pigerne i en anden række. Så tæller du først gennem den ene række og dernæst gennem den anden række.

Skal der være fire eller seks i en gruppe, kan du også bruge nedenstående og så sætte flere grupper sammen.

Hvis der skal være to i gruppen...

- Bed eleverne finde samme med en med samme farve bluse som dem selv.
- Bed eleverne finde sammen med en, der har fødselsdag i samme måned som dem selv.
- Bed eleverne finde sammen med en, der har samme højde som dem selv.
- Bed eleverne finde sammen med en, der er mindst fem cm højere eller lavere end dem selv.
- Bed eleverne finde sammen med en, der har samme hobby som dem selv.
- Bed eleverne finde sammen med en, der kan lide samme type musik som dem selv.

Involver eleverne i deres egen læringsproces

I 5. klasse på Nørremarksskolen arbejder de ofte med emner og projekter. For at sikre at eleverne forstår sammenhængen mellem det, de laver og målene for undervisningen, anvender deres klasselærer Lisbet en særlig skabelon for emne- og projektarbejde. I det nedenstående kan du se denne skabelon.

1. Vi skal lære noget om...

Her inddrages f.eks. trinmål i en form, så eleverne forstår det.

2. Hvad ved vi om emnet?

Eleverne kan komme med deres viden om emnet. Ved at sætte ord på den allerede opnåede viden, er det lettere at påføre ny viden. Samtidig kan det motivere eleverne, når de oplever, at de godt kan noget af det i forvejen.

3. Hvad vil vi gerne vide?

I denne fase vurderer eleverne, hvilken ny viden de ønsker at få om et emne.

4. Hvordan vil vi lære det?

Børn lærer forskelligt, og det tages der hensyn til, når eleverne selv er med til definere, hvordan de ønsker at opnå viden. Nogle elever foretrækker at læse en bog, andre vil gerne eksperimentere, andre igen vil ud og tale med nogen eller se en film om emnet.

5. Hvad har vi lært?

Evaluerer er en vigtig faktor for at bevidstgøre eleverne om, at de har opnået de mål, der var for processen. Lad eleverne sætte ord på, hvad de har lært.

I kapitel 5 kan du læse om:

- Hvordan du kan bruge læringsstile til at praktisere et anerkendende ressourcesyn på alle elever i den mangfoldige elevgruppe.
- Hvordan læring bliver mulig for alle elever, hvis du giver dem mulighed for at bruge individuelle læringsstile.
- Hvordan læringsstile kan gøre eleverne mere bevidste om deres individuelle kompetencer og give dem lyst til at tage større ansvar for læringsprocessen.
- Hvordan arbejdet med læringsstile kan styrke elevernes trivsel.

LÆRINGSSTILE

Gør læring tilgængelig for alle elever

Læringsstile er en metode, som gør læringen tilgængelig for alle elever i den mangfoldigt sammensatte elevgruppe, fordi eleverne får individuelle redskaber, der sikrer dem optimal læring. Det giver gevinst: Eleverne rykker fagligt og får mere ud af undervisningen, og den enkelte får en større bevidsthed om sine særlige kompetencer.

I grundskolen favoriseres *høre og se* børn ofte, fordi det er den traditionelle måde at undervise på: Læreren forklarer, og der læses i bøger. Høre og se børn skal tilgodeses, men som lærer er det vigtigt, at du også finde måder, hvorpå *røre-* og *gøre-*børnene bliver tilgodeset, så deres læringsstil bliver stimuleret.

Læringsstile er en god metode til

- at fange den enkelte elevs opmærksomhed og koncentration,
- fastholde elevens motivation,
- give eleven optimal mulighed for at tage den nye viden til sig, lagre den i langtidshukommelsen og udvikle reelle kompetencer.

Ved at hjælpe eleverne med at finde deres optimale læringsstil, giver man dem også mulighed for at tage ansvar for læringen og udnytte de muligheder, deres personlige læringsstil åbner op for: Et målrettet og kontinuerligt arbejde med læringsstile giver eleverne et læringsværktøj, som kan få stor betydning for dem igennem hele deres grundskoleforløb og også senere i deres liv. Evnen til at kunne tilegne sig ny viden livet igennem er en afgørende kompetence, hvis man skal klare sig på arbejdsmarkedet i dag.

Når man arbejder med læringsstile, er fokus rettet mod at identificere den enkelte elevs læringsstile, ressourcer og potentiale, så eleven kan få størst mulig nytte af dem.

Samtidig er arbejdet med læringsstile og de mange intelligenser en god indgang til at praktisere et anerkendende ressourcensyn i den direkte dialog med eleverne og signalere til dem, at man som lærer er opmærksom på, at der er nogle ting, de hver især er særlig gode til.

Det styrker alle elevers faglige selvværd, og det er med til at skabe tættere relationer til eleverne – en god platform for at stille positive forventninger til eleverne og øge det faglige niveau: Når man bruger læringsstile, skal man samtidig stille krav, for eleverne vil automatisk mobilisere deres ressourcer og forsøge at leve op til de positive forventninger, de bliver mødt med. Derfor er det af afgørende betydning, at man som lærer giver udtryk for, at man tror på, at eleverne gør en indsats for at nå deres mål.

På de næste sider kan du få et indblik i, hvordan en lærer i dansk som andetsprog på Vesterkærets Skole har haft succes med at arbejde med forskellige læringsstile i dansk i indskoling. Alle elever profiterer af metoden. Ikke kun de elever, der har brug for ekstra danskfaglig støtte, men også alle andre. ■

LÆS MERE:

- Interview med Svend Erik Schmidt i *Blik for ressourcer – Teori og metode*.
- Svend Erik Schmidt: *Nu kan de lære det*, Alinea (2008).
- Hans Henrik Knoop, Liv M. Lassen og Lena Boström (red.): *Læring og læringsstile – om unikke og fælles veje i pædagogikken*, Dansk Psykologisk Forlag (2007).

Uden trapper

1. klasse er i gang med en matematiktime. Klassen summer af aktivitet. Det er dog ikke alle, der sidder på deres plads. Nogle af eleverne er på jagt efter tal rundt omkring på skolen. De skal finde tal på skilte og plakater på alle fællesarealer. Det er lige fra numrene uden for klasselokalerne til fagbøgernes emnetal på biblioteket. De skal skrive tallene op på et stykke papir. De har lidt travlt, for de skal finde 30 tal på ti minutter. Inde i klassen sidder nogle grupper på to og spiller kort. Krig. På den måde får de en fornemmelse af værdien af et tal. Hvilket tal er mest værd? Det føles jo slet ikke som matematik, men allermest som leg.

VESTERKÆRETS SKOLE

Gør læring mulig for alle elever

Forskellige læringsstile giver elever, som har brug for ekstra danskfaglig støtte, mulighed for at få andre kompetencer i spil. Samtidig hjælper læringsstile til, at de tosprogede elever, som har brug for ekstra sproglig støtte, får bedre muligheder for at følge med i den almindelige undervisning, uden at de bliver hægtet af på grund af sprogproblemer. Det viser erfaringerne fra Vesterkærets Skole.

FAKTA

Læringsstil Tanken bag læringsstile er, at vi alle er forskellige, og at vi lærer på forskellige måder. Ens læringsstil defineres ud fra, hvordan man koncentrerer sig, behandler og husker nyt, vanskeligt stof. Bliver undervisningen tilrettelagt efter ens læringsstil, kan man maksimere læringen. [A-Å]

Mange intelligenser Howard Gardner har udviklet en intelligensteori, hvor han præsenterer otte former for intelligens. Vi besidder alle de otte intelligenser, men i individuelle kombinationer, hvor nogle intelligenser er stærkere repræsenteret end andre. Ved at bruge vores stærke intelligenser, kan vi kompensere for vores mindre stærke intelligenser, når vi lærer.

De otte intelligenser er:

- Musikalsk intelligens
- Rumlig/visuel intelligens
- Kropslig intelligens
- Sproglig intelligens
- Matematisk intelligens
- Personlig intelligens
- Social intelligens
- Naturalistisk intelligens

Forventninger Ifølge Robert Rosenthal, som har givet navn til Rosenthal-effekten, vil menneskers adfærd påvirkes af de forventninger, som omgivelserne giver udtryk for: Møder man sine elever med høje forventninger til deres evner og præstationer, vil man derfor opnå et bedre resultat. [A-Å]

På Vesterkærets Skole har tosproglslærer Helle Rafn 10 timer om ugen i indskoling. Hendes primære opgave er at støtte de tosprogede elever i den daglige undervisning. Helle Rafn understreger, at alle elever får udbytte af, at der undervises ud fra forskellige læringsstile, men at elever, som har brug for særlig sproglig støtte, også får brugt andre ressourcer end de sproglige. På denne måde får Helle Rafn tosprogsundervisningen og de forskellige læringsstile til at understøtte hinanden.

”Eleverne er gladere, de bruger sig selv på nye måder, og de oplever nye sider af både sig selv og de andre i klassen. Samtidig giver læringsstilene os mulighed for at favne flere typer elever end i den traditionelle klasseundervisning”, forklarer Helle Rafn. Helle Rafn får øje på nye ressourcer, nye resultater og bedre trivsel hos mange af eleverne. For eksempel får de aktive elever – typisk drenge – et nyt og mere konstruktivt læringsmiljø, når der bliver inddraget fysisk aktivitet i undervisningen. De får mulighed for at vise nye, positive sider af sig selv og får dermed en anden status i klassen. Samtidig bliver eleverne mere parate til at lære, når de får lov til at bruge kroppen og brænde energi af.

Også de mere fagligt orienterede elever på Vesterkærets Skole profiterer af de forskellige læringsstile. Der bliver skabt et større fællesskab omkring læringen, og ofte er disse elever gode til at få andre elever draget med ind i læringsprocessen – en kompetence, som de ikke på samme måde kan få i spil i den almindelige undervisning.

TAGER UDGANGSPUNKT I MODERSMÅLET

Helle Rafn planlægger undervisningen sammen med klasselærerne, så eleverne får mulighed for at bruge de forskellige læringsstile. Det giver eleverne flere indgange til undervisningen og bedre forudsætninger til at forstå de faglige begreber, som læreren bringer i spil. Undervisningen tager udgangspunkt i de ressourcer, som eleverne har f.eks. deres modersmål. Kender eleven ikke det danske ord for et begreb, taler vi om, hvad det hedder på hans eller hendes modersmål. Eleven kan også tage udgangspunkt i tekster, som er skrevet på hans eller hendes modersmål, og som så oversættes til dansk for læreren. Det skærper elevens sproglige bevidsthed, øger det danske ordforråd og sætter fokus på de fælles sproglige kompetencer. En anden vigtig sidegevinst er, at de andre elever får øje på de sproglige ressourcer, eleven har i forhold til et andet sprog end dansk. Ofte prøver de etnisk danske elever og lærere, at udtale ordene på de forskellige fremmedsprog og får derved en bevidsthed om, hvor svært det kan være, at udtrykke sig på andre sprog. Dels er det til stor morskab for alle, og dels giver det status og anerkendelse til de elever, der behersker et eller flere andre sprog end dansk.

FAKTA

Lesyre er et software program, der giver mulighed for at indtaste spørgsmål og svar. Derefter bearbejder programmet informationerne og danner forskellige opgaveark, der tager udgangspunkt i forskellige læringsstile. Der skal købes en skolelicens for at kunne anvende programmet.

Se mere på www.adlandia.dk eller www.lesyre.se

Helle Rafn inddrager også de tosprogede elevers forældreressourcer. Hun har blandt andet fået en mor til en elev med indisk minoritetsbaggrund til at skrive et stykke tekst på punjabi. Moderen var tydeligvis glad og stolt over at blive inddraget og brugte lang tid på det. Helle Rafn får også de tosprogede elever til at fortælle om deres familiers lande og om de ferier, de har været på der. Eleverne kan også tegne flag og skrive om landene. Eller de kan tale om forskellene på de forskellige religioner i klassen, så alle i klassen får større forståelse og respekt for, at man lever ud fra forskellige religioner.

Den eneste forskel på de etnisk danske og de tosprogede børn er deres sproglige kompetencer og deres forforståelse, siger Helle Rafn. Ellers har de fuldstændig de samme kompetencer, når de skal arbejde kreativt, bruge kroppen, lægge puslespil eller bruge computer, understreger hun. Netop derfor er det så vigtigt, at man inddrager forskellige læringsstile i undervisningen.

På Vesterkærrets Skole har man god plads og kan dermed indrette værkstedslokaler med fleksibel plads til de forskellige læringsstile. På denne måde får eleverne mulighed for at lære på mange måder, og fokus er, at eleverne i så høj grad som muligt lærer gennem leg. Hvis man ikke har så god plads i undervisningslokalerne, kan man bruge rullevægge til at skabe ro til den enkelte elevs læringsstil. Samtidig kan man også bruge andre lokaliteter på og uden for skolen, siger Helle Rafn.

TEAMSAMARBEJDETS VIGTIGHED

Alle lærere i indskoling på Vesterkærrets Skole arbejder med læringsstile dog nogle mere end andre. Alle lærerne har desuden været på kursus i supervision, således at de kan hjælpe hinanden i udviklingen af denne for nogen stadig nye og udfordrende undervisningsform. Det betyder meget, at vi har et godt samarbejde i teamet, og at vi kan trække på hinandens ressourcer og inspirere hinanden. Både i hverdagen og når vi har emneuger, siger Helle Rafn. ■

“ *Børnene leger sig til læring – de er glade, og de synes, at det er sjovt* ”

Gode råd fra Vesterkærets Skole

- **Sæt ikke for mange ting i gang:** Man kan hurtigt som lærer blive ivrig efter at sætte en masse gode ideer i værk på samme tid. For at sikre en implementering er det hensigtsmæssigt at udvælge nogle fokuspunkter. Når en ting er indarbejdet, kan man så gå videre med en ny opgave eller et nyt initiativ.
- **Tal ikke for længe og for meget:** For at eleverne bedre kan overskue en opgave, er det hensigtsmæssigt at give dem klare, kortfattede instruktioner. Fortæl, hvad der skal ske nu og sæt dem i gang. Når næste opgave så skal laves, fortæller du, hvad de nu skal lave. På den måde sikrer du, at alle elever er med på, hvad der skal ske.
- **Start med at lave værksteder i dansk og matematik:** Nogle elever kan godt blive forvirrede, hvis der er for mange ændringer i dagligdagen på én gang. Det er derfor en god idé at afgrænse aktiviteterne til enkelte fag i starten.
- **Arbejd i team:** Det kan godt være svært at stå alene med en ny metode i starten. Start derfor arbejdet med læringsstile op sammen med en lille gruppe kollegaer. En mere helhedsorienteret indsats giver også eleverne bedre mulighed for at vænne sig til at arbejde med læringsstile og få det optimale ud af arbejdsformen.
- **Husk at sparre:** Det kan være udviklende og bekræftende at sparre med sine kollegaer. Brug derfor både klasseteam og storteam til at udveksle erfaringer, inspiration, materialer, tips og ideer.

KOM GODT I GANG

Der er mange sjove måder at lave opgaver til eleverne, som tager udgangspunkt i deres læringsstil. I det følgende kan du finde eksempler på opgaver til røre- og gøre-børnene til dansk og matematik. Du kan bruge eksemplerne, som de er. Men eksemplerne kan også tilpasses andre emner eller et andet niveau.

Matematik

HOP HEN TIL SVARET

Denne opgave er god for gøre-børnene. Antallet af elever der kan deltage i denne aktivitet afhænger af pladsen. Man kan med fordel sprede kortene ud i et fællesrum eller på en vindstille tør dag ude i skolegården.

1. Lav en række tal med ét tal på hver A3 side. Laminer dem evt., så du kan bruge dem flere gange. Det kan f.eks. være tallene 0-25.
2. Lav en række matematikopgaver, hvor resultatet bliver mellem 0 og 25. Det kan også være opgaver fra matematikbogen.
3. Vælg en til at læse opgaverne op. Det kan evt. gå på skift.
4. De andre elever hopper hen til svaret.
5. Næste opgave læses op, der hoppes og så fremdeles.

Alternativ: Tallene, der spredes ud på gulvet, kan også være tallene fra en tabel, som klassen er ved at øve. Eleverne hopper fra tal til tal, mens de siger tabellen. F.eks. 4 – 8 – 12 – 16... Sørg for at tallene er godt blandet.

$$3 + 5$$

a b

SJOV SKOLE

På hjemmesiden www.sjovskole.dk er der mange sjove undervisningsaktiviteter til de mindste elever. En del af dem lige til at printe ud og bruge.

www.sjovskole.dk

SÆT OPGAVER OG SVAR SAMMEN

Denne opgave er god for røre-børnene. Der skal være et sæt opgaver pr. elev, der skal lave opgaven. Du kan evt. lave flere forskellige sæt og laminere dem. På den måde kan du lade eleverne arbejde med forskellige sæt på forskellige dage.

1. Lav ti matematikopgaver. Lav et kort med opgaven og et kort med svaret.
2. Lad eleverne sætte opgave og svar sammen.

$7+8$	15
-------	----

$15-x = 10$	$x = 5$
-------------	---------

Dansk

HVILKET BOGSTAV STARTER ORDET MED

Denne opgave er god for røre-børnene. Du skal bruge et helt almindeligt billedlotteri, hvor du kun bruger brikkerne, eller du kan selv fremstille billedkort med ord, du ønsker eleverne skal bruge. Ved den sidste variation har du mulighed for at lave ord i emner, som f.eks. køkkenting, grøntsager osv. Eleverne kan evt. arbejde to og to.

1. Lav en bunke kort med billeder.
2. Eleverne trækker på skift et kort og fortæller, hvad det forestiller. De fortæller, hvilket bogstav ordet starter med.

Alternativ: Lav en bunke kort med alfabetet. Ét bogstav på hver kort. Eleverne vælger det kort, der viser begyndelsesbogstavet og lægger det sammen med billedet.

BOGSTAVJAGT

Denne opgave er god til gøre-børnene. Til denne opgave kan du have flere børn i gang på samme tid.

1. Bed eleverne om at finde bogstavet D. De skal finde det rundt om på skolens arealer. Det kan være på skilte både ude og inde, på biblioteket, i kantinen osv.
2. Giv eleverne en tidsramme til at finde et bestemt antal bogstaver.

Alternativ: Jagten kan også være på ord som skal skrives ned. F.eks. find ti ting i skolegården: bænk, mål, flagstang... ■

I kapitel 6 kan du læse om:

- Hvordan du kan bruge samarbejde til at sikre, at du får dine elevers ressourcer i spil, så alle elever får et fagligt og personligt løft.
- Hvordan du kan planlægge undervisningen på en måde, hvor du medtænker alle elevers ressourcer, så eleverne, uanset deres faglige niveau, får bedre mulighed for at deltage i undervisningen og få et optimalt udbytte af den.

KOOPERATIV LÆRING

Struktur som løftestang

I kooperativ læring er mangfoldighed en anerkendt styrke. Læringen sker i teamsamarbejde, hvor forskellighed er en forudsætning, fordi metoden bygger på maksimal dynamik mellem elevernes individuelle ressourcer.

Kooperativ læring tager desuden udgangspunkt i, at man ikke kan adskille den faglige og den personlige udvikling. Det giver et bredt syn på elevernes ressourcer, forudsætninger og behov. Resultatet er en undervisning, som favner forskellige behov i den mangfoldige elevgruppe, og som sikrer alle elever både et fagligt og personligt udbytte.

Kooperativ læring har rod i en inkluderende tankegang, i det metodens strukturer sikrer, at alle elever bliver en aktiv del af undervisning.

Danske læreres erfaringer viser, at elever på tværs af baggrunde og forudsætninger har stort udbytte af kooperativ læring: Eleverne har større lyst til at deltage i undervisningen, fordi de oplever, at de får mere ud af den, og fordi de føler sig fagligt mere kompetente. Samtidig får den enkelte elev flere gode sociale relationer og trives bedre i klassen, når man arbejder systematisk med metoden.

Det centrale værktøj i kooperativ læring er en række strukturer, som man kan bruge i alle fag til at skabe optimal faglig og personlig læring. Vigtige omdrejningspunkter i strukturerne er teamarbejde, teambuilding og classbuilding.

Hver struktur består af en række trin. Hvert trin kommer med anvisninger til, hvordan man i forskellige situationer kan bringe eleverne i dialog med hinanden, når de arbejder med stoffet, så alle elever kommer på banen.

Da dynamikken i teamet er afgørende for processen, skal man danne så mangfoldige team som muligt. Det giver alle elever i teamet mulighed for at bringe deres individuelle ressourcer i spil.

På de næste sider kan du læse om Borgerskolens arbejde med kooperativ læring. Her har de skabt deres egen tolkning af metoden med baggrund i flere teoretikers bud på kooperativ læring. De er især inspireret af Spencer Kagan og Johnson & Johnson. ■

LÆS MERE:

- Interview med Anne Marie Østergaard i *Blik for ressourcer – teori og metode*.
- Spencer Kagan og Jette Stenlev: *Cooperative Learning*, Alinea (2006).
- Margit Weidner, Grethe Kjær og Anne Marie Østergaard: *Kooperativ læring i undervisningen*, Dafolo (2010).

“ Cooperative Learning er en effektiv metode til at skabe rammer, som gør dine elever trygge og glade ”

Anerkendelse

Mette har dansk med 2. klasse. Timen er lige startet, og hun er i gang med at forklare eleverne, hvad de skal lave i den kommende time.

Eleverne sidder i firemands-team. Mette har færdige kort med instrukser, der forklarer eleverne, hvad de skal. F.eks. læse eller øve staveord. Kortene har velcro på bagsiden, og Mette hænger timens kort op, så alle elever kan se dem.

Samtidig forklarer hun eleverne, hvilke kooperativ læring-strukturer, de skal bruge i dagens aktiviteter. Hun hænger også kort med strukturer op.

I dag skal klassen starte med rollelæsning. På den måde får alle elever læst flere gange. Alle elever læser intenst i deres team, mens Mette går rundt og lytter og observerer.

Team 3 er meget engagerede i deres opgave. Mette klistrer en post-it med en stjerne på deres bord, mens de arbejder, for at vise dem, at hun anerkender deres gode samarbejde. Eleverne reagerer med tydelig glæde, og eleverne i de andre team strammer sig ekstra an, da de registrerer, at team 3 har fået en post-it. De vil også gerne have en af de eftertragtede stjerner. Når timen er slut, kan stjernen veksles til et klistermærke, som eleverne klistrer på deres skema på opslagstavlen. Når teamet har fyldt skemaet ud med stjerner, kan teamet få 15 minutters legepause, mens de andre har undervisning.

BORGERSKOLEN

En tidlig indsats

Kooperativ læring sikrer, at alle mine elever er aktive i undervisningen og får mulighed for at yde det, de er bedst til, så det bliver en synlig kompetence. Før havde jeg indimellem dårlig samvittighed over, at ikke alle var med. Det behøver jeg ikke længere, for det er de nu, siger Mette Haiberg, som er indskolingslærer på Borgerskolen.

Kooperativ læring sætter gang i en selvforstærkende proces, som motiverer eleverne til at få mere ud af undervisningen.

Det viser erfaringerne fra Borgerskolen, hvor man har arbejdet med metoden, siden en lærer for et par år siden havde store problemer med sin klasse og afprøvede kooperativ læring i klassen. Efter nogle seje uger begyndte metoden at give bonus både fagligt og socialt. Det blev startskuddet til at bruge kooperativ læring på Borgerskolen. I dag er målet, at 40 procent af undervisningen i 2012 skal baseres på metoden.

– Læreren opfordrede mig til at læse Spencer Kagan og Jette Stenlevs bog om kooperativ læring, og da jeg først kom i gang, kunne jeg ikke lægge den fra mig igen, for den gav løsningen på mange af de generelle problemer, vi kæmpede med på vores skole, forklarer skoleleder Arne Møller Madsen.

Kooperativ læring kom på dagsordenen på et pædagogisk forum-møde, og alle lærere fik 2 x 6 timers kursus i metoden af undervisere fra kooperativ læring DK.

Skolen har også fået to vejledere i metoden, som hver har 60 timer til at hjælpe deres kolleger med implementeringen. De har været på kursus i USA hos Johnson & Johnson. På den baggrund har de udviklet en fælles måde at arbejde med kooperativ læring på.

KRIDT BANEN OP FOR ELEVERNE

Når man arbejder med kooperativ læring, skal man i sin forberedelse tage stilling til, hvilke af metodens strukturer der passer til det, som skal foregå i den konkrete time.

I timen skal man desuden kridte banen op for eleverne ved hele tiden at tydeliggøre og synliggøre, så de ved, hvad der kræves af dem. Det gør det let for dem at tage ansvar, siger Helle Kulstad:

– Du er dirigenten, der styrer, hvad der skal ske i klasserummet. Dine forventninger til eleverne skal være knivskarpe. Både i forhold til de sociale og de faglige mål.

GODE GRUPPER HØJNER FAGLIGHEDEN

Grundig forberedelse er også afgørende for elevernes sociale læring.

– Kooperativ læring er en effektiv metode til at skabe rammer, som gør dine elever trygge og glade. Fordi der er plads til alle. Fordi din anerkendende tilgang skaber en rar stemning. Og fordi der er fokus på at skabe gode sociale relationer: Det er lettere

at sætte sig ned og lære engelsk, hvis man lige har grinet sammen, påpeger Helle Kulstad.

En vigtig opgave er at sammensætte elevgrupperne optimalt, så de bliver dynamiske og består af både piger og drenge, gerne med forskellige etniske baggrunde, og med både stærke faglige og sociale kompetencer i alle grupper.

– Jeg bliver indimellem overrasket over, hvor godt nogle grupper klarer sig, fordi dynamikken i gruppen er rigtig. Elever, der er stærke inden for noget bestemt, bliver jo også udfordret, fordi de skal sætte ord på læringen, når de hjælper de elever, der ikke er dér endnu, siger Mette Haiberg, skolens anden vejleder i kooperativ læring.

Rollelæsning er f.eks. med til at sikre, at alle 24 elever i Mettes Haibergs 2. klasse får læst og genfortalt for hinanden 2-4 gange i løbet af en lektion.

– Det højner det faglige niveau, at de får mulighed for at hjælpe hinanden: Der er nu kun én elev i klassen, der endnu ikke er en sikker og hurtig læser. Det er tydeligt, at de går meget op i at skabe en god fælles læringsproces, og at de får meget mere ud af det end ved almindelig klasseundervisning. Fordi kooperativ læring-strukturerne giver alle en rolle i den fælles læringsproces, så alle bliver en del af løsningen. Skulle eleverne løse opgaverne hver for sig, ville der være nogle stykker, der ikke fik dem lavet.

Når Mette Haiberg bruger opgaver fra traditionelle undervisningsbøger, omformulerer hun dem derfor og laver kooperativ læring-kort til dem med øvelser og strukturer.

STYRKER OGSÅ DE SOCIALE RESSOURCER

Mette Haiberg oplever også, at kooperativ læring-strategierne udvikler elevernes sociale og personlige ressourcer.

– En af mine elever går f.eks. ikke i SFO. Derfor havde hun svært ved at indgå i de sociale lege og havnede tit i konflikter. Men nu går det bedre og bedre, fordi hun er blevet veninde med nogle af de piger, hun har været i team med.

En anden pige, som er fysisk lille og gennemsigtig, har også fået en tydeligere rolle og mere selvtillid, fordi de andre elever, ved at være i team med hende, er blevet opmærksomme på, at hun er god til at skrive og tegne. Hun får en masse kredit for det, og det styrker hendes selvværd.

Mette støtter desuden op om elevernes sociale udvikling ved at bruge post-it med stjerner på som belønning til de team, der er gode til at håndtere de sociale regler. Når eleverne i et team har fået et vist antal stjerner, må de lege i 15 minutter, mens de andre er til undervisning.

– Er de sociale basisregler på plads, får eleverne det optimale ud af undervisningen og læringsprocessen. Og dem, man lige har haft et sjovt eller godt samarbejde med i timen, går man jo ikke lige ud og driller eller slår på i frikvarteret.

METODEN FUNGERER IKKE ALENE

Kooperativ læring kan ikke alene løse udfordringen med at få alle elever til at fungere optimalt. Derfor går Borgerskolens positive udvikling på to ben: kooperativ læring og en meget udbygget AKT-struktur.

Skolen har nu syv AKT-lærere, som skal sikre, at alle elever har de nødvendige sociale kompetencer til at få udbytte af kooperativ læring. ■

“ Er de sociale basisregler på plads, får eleverne det optimale ud af undervisningen og læringsprocessen ”

Gode råd fra Borgerskolen

- **Vær tålmodig i starten.** Eleverne i 1. klasse skal vænne sig til mange nye ting. Start med få strukturer og elevroller i 1. klasse og brug dem igen og igen, indtil alle elever er fortrolige med dem. Når strukturen/rollen er integreret, kan man udvide med en ny struktur/rolle, der minder om den første osv.
- **Fokusér kun på ressourcerne** og det gode, du gerne vil have mere af. Brug ikke tid på "Sæt dig nu ned!" osv., men på "Hold da op, hvor ser I engagerede ud!"
- **Sæt fokus og ord på den enkelte elevs særlige potentialer:** "Du skal yde det, du bedst kan! Jeg kan se, der er mere i dig!" Det skal være din tilgang til alle elever.
- **Sæt et tydeligt mål for undervisningen**, som du skriver på tavlen, når timen starter. Det er helt essentielt, at alle elever fra starten er med på, præcist hvad de skal lære. Så ved de, hvorfor de laver det, de gør, og hvad der skal komme ud af det. Skærper du elevernes opmærksomhed på målet, skaber du bedre læring.
- **Husk, at du er rollemodel**, og at du slår stemningen an i klassen, når du f.eks. roser eleverne og tackler problematiske situationer på en konstruktiv, anerkendende måde.
- **Acceptér, at din læreridentitet bliver vendt på hovedet.** Acceptér arbejdsstøj, og vær klar og kortfattet. Du er observatør, når du har udstukket deres roller og har sagt: "Jeg forventer, at ..." Som observatør får du i øvrigt bedre tid til at observere børnene og blive opmærksom på deres særlige kompetencer.
- **Metoden kræver en kulturændring.** Det er vigtigt, at man forstår, at kooperativ læring er en filosofi og en kulturændring. Det er ikke bare en opskrift, man kan trække ned over sin vante undervisning. Man skal sætte sig ind i didaktikken bag for at blive god til at anvende metoden.

KOM GODT I GANG

På Borgerskolen arbejdes der en del med målsætning og evaluering. I det nedenstående er der ideer til arbejdet med dette, som er afprøvet i 2. klasse. Det er dog muligt at anvende det med både yngre og ældre elever.

Timens program og opdeling

For at tydeliggøre hvad der skal ske i løbet af timen, kan det være hensigtsmæssigt at tale med eleverne om dette i starten af hver time.

1. Udform laminerede kort med velcro på bagsiden, som angiver hvilken aktivitet, der er tale om. Alt efter elevernes alder kan det være tekst eller billeder. Lav ligeledes kort, der angiver forskellige strukturer fra kooperativ læring, som kan bruges til at fortælle eleverne, hvordan de skal lave aktiviteten.
2. Ved timens start gennemgås timens program, og de laminerede kort hænges op, så eleverne kan se, hvad der skal ske.
3. Hver aktivitet har en tidsramme. Skal eleverne f.eks. læse i 12 minutter, sættes et timerur, og når det ringer, er aktiviteten slut.

Sociale mål

For at skabe et godt socialt klima i klassen, arbejder 2. klasse på Borgerskolen med sociale mål. På den måde kommer god social adfærd til at spille en væsentlig rolle i det daglige. Når teamene belønnes, er det for god social adfærd frem for fagligt indhold. På den måde kan man tydeliggøre over for eleverne, hvad reglerne betyder i praksis.

HVAD ER EN GOD GRUPPE?

1. Brainstorm i klassen over: Hvad er en god gruppe?
2. Hvert team bliver enige om seks udsagn, de synes er vigtigst.
3. Fælles snak i klassen, hvor der opnås enighed om fælles regler.
4. De fælles regler skrives op på en plakat, der hænges op i klassen.
5. Der er fokus på to regler ad gangen. Disse regler er der blå stjerner ved.

EVALUERING AF DE SOCIALE MÅL

1. Bestem som lærer, hvilke sociale mål der skal evalueres. Vælg fire af de mål, der er fælles for klassen og blandt dem, der har været i fokus det sidste stykke tid.
2. Lav et evalueringsskema og lad eleverne udfylde dem individuelt.
3. Lad teamet tælle deres samlede score sammen for hvert spørgsmål.
4. Den regel, som teamet vurderer, de har sværest ved, skrives på en teamseddel.
5. Læreren tager en snak med teamet, og de aftaler, at der skal arbejdes mere med denne regel. Eleverne skriver under, og sedlen klistres fast på deres bord. Dette er med til at gøre det visuelt for eleverne.
6. Ved næste evaluering ser de, om de selv synes, de er blevet bedre til den regel.

						
Vi læser med korte stemmer						
Vi lytter til hinanden						
Vi ...						
Vi ...						

TAK TIL

Blågård Skole

Hans Tavsens Gade 4
2200 København
Tlf. 38 77 34 34
www.blg.kk.dk

Borgerskolen

Magdavænget 4
2630 Taastrup
Tlf. 43 35 21 60
www.borgerskolen.skoleintra.dk

Charlotteskolen

Worsaaesgade 6
7100 Vejle
Tlf. 76 40 87 40
www.charlotteskolen.dk

Nørremarksskolen

Moldevej 5, 7100 Vejle
Tlf. 76 81 37 00
www.noerremarksskolen.dk

Vesterkærets Skole

Skydebanevej 1
9000 Aalborg
Tlf.: 98128488
www.vesterkaeretsskole.dk

Charlotte Agerby Schultz

Pædagogisk konsulent
University College Syd og Lillebælt
www.cfu.dk

MINISTERIET FOR FLYGTNINGE
INDVANDRERE OG INTEGRATION

DEN EUROPÆISKE UNION

Den Europæiske Socialfond

Vi investerer i din fremtid

